

Ринок фінансових послуг

Коваленко В.В.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”

Черкашина К.Ф.,

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри банківської справи
ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Розглянуто основні проблеми, пов'язані з капіталізацією банківської системи України. Запропоновано концептуальну модель механізму зростання банківського капіталу. Обґрунтовано методичні підходи й алгоритм щодо визначення рівня капіталізації банківської системи.

Basic problems related to capitalization of the banking system of Ukraine are examined in the article. The conceptual model of mechanism of growth of bank capital is offered. Methodical approaches and algorithm in relation to determination of capitalization level of the banking system are grounded.

Ключові слова: банківська система, банківський капітал, рівень капіталізації, банки з іноземним капіталом, активи, зобов'язання.

Сьогодні, в умовах фінансової кризи, однією з проблем вітчизняної банківської системи є підтримка її стабільності й надійності, завдяки чому банки можуть виконувати свої функції із забезпечення економіки достатньою кількістю фінансових ресурсів.

Зміна ринкової кон'юнктури ставить під загрозу не лише прибутковість діяльності банків, а й узагалі їх функціонування. Основними причинами припинення діяльності банків є їх неспроможність нейтралізувати існуючі в банківському секторі ризики, а також відповідати за своїми зобов'язаннями, що обумовлено недостатністю ресурсної бази фінансово-кредитних установ.

Розвиток української економіки й сучасний характер фінансових відносин України з іншими державами залежать від багатьох чинників, зокрема капіталізації й концентрації капіталу банківської системи. Безперервний процес фінансової глобалізації та лібералізація режиму міжнародного руху капіталу, посилення конкуренції в банківській сфері й розвиток банківських інновацій призвели до прискорення процесів капіталізації й концентрації. Консолідація банківського капіталу стала визначальним явищем як світової, так і української економіки.

Питання капіталізації й концентрації капіталу банківської системи завжди привертало увагу економістів, котрі досліджують проблеми підвищення ефективності функціонування банківської сфери. Значний внесок у аналіз проблем підвищення

© Коваленко В.В., Черкашина К.Ф., 2010

Ринок фінансових послуг

капіталізації банківської системи зробили такі зарубіжні й вітчизняні науковці, як О.О. Деревко, С.М. Козьменко, Ю.Є. Копченко, О.А. Лисенко, С.А. Маричев, Г.Г. Мелик'ян, В.І. Міщенко, П.С. Роуз, А.Л. Свечкіна, Т.С. Смовженко, М.І. Сухов, Н.С. Тянь, О.І. Хомич, Н.М. Шелудько¹ та інші.

Разом із тим, недосконалість методики визначення достатності капіталу, а також механізму зростання капіталізації банківської системи зменшує інтенсивність фінансування потреб економіки та перешкоджає її сталому розвитку. На сьогодні актуальним є питання визначення оптимальних розмірів капіталу банків, а також шляхів підвищення їх капіталізації, що потребує створення відповідних науково-методичних засад забезпечення рівня капіталізації.

Метою статті є визначення основних проблем і розробка методичних підходів до розрахунку рівня капіталізації банківської системи.

Стан і ресурсні можливості вітчизняної банківської системи істотно впливають на економічне зростання держави. Ефективність діяльності банківської системи значною мірою залежить від рівня її капіталізації, який на сьогодні визначається як занижений.

Проблемою недостатності капіталізації зумовлюється й недосконалість як банківської системи загалом, так і окремих банків, які не мають можливості залучати значні ресурси і здійснювати активні, масштабні операції.

Методичні засади забезпечення капіталізації банків передбачають розробку комплексу методичних підходів до встановлення достатнього рівня капітальної бази банків та оцінки ефективності їх застосування. Тому виникає необхідність розробки дієвого механізму зростання банківського капіталу. Концептуальну модель такого механізму подано на рис. 1.

¹ *Деревко О.* Шляхи підвищення рівня капіталізації банківського сектору // Банківська справа. — 2008. — № 1. — С. 76—83; *Козьменко С.М. та ін.* Стратегічний менеджмент банку: Навч. посіб. / С.М. Козьменко, Ф.І. Шпиг, І.В. Волошко. — Суми: Університетська книга, 2003. — 734 с.; *Копченко Ю.Є.* Капитализация банков и ее регулирование // Финансы и кредит. — 2008. — № 20. — С. 2—8; *Лисенко О.А.* Методичні основи розрахунку та розподілу власного капіталу найбільшими банками світу // Формування ринкових відносин в Україні. — 2003. — № 11. — С. 28—35; *Маричев С.А.* Капитализация российской банковской системы: проблемы и перспективы роста // Деньги и кредит. — 2004. — № 11. — С. 44—51; *Мелик'ян Г.Г.* Актуальные вопросы капитализации, устойчивости и конкурентоспособности российского банковского сектора // Деньги и кредит. — 2007. — № 7. — С. 10—15; *Міщенко В., Хабок Р.* Роль іноземного капіталу в банківському секторі країни // Вісник Національного банку України. — 2005. — № 10. — С. 33—88; *Роуз П.С.* Банковский менеджмент: Пер. с англ. — 2-е изд. — М.: Дело Лтд, 1995. — 768 с.; *Свечкіна А.Л., Хомич О.І.* Капіталізація як визначальний чинник ефективного функціонування вітчизняного банківського сектору // Фондовый рынок. — 2009. — № 20. — С. 12—18; *Смовженко Т., Другов О.* Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України. Організаційний аспект // Вісник Національного банку України. — 2005. — № 11. — С. 34—37; *Сухов М.І.* Капитализация кредитных организаций и эффективность банковской деятельности // Деньги и кредит. — 2006. — № 7. — С. 3—6; *Тянь Н.С.* Методика диагностики и прогнозирования развития региональных коммерческих банков в системе “устойчивость — рентабельность капитала” // Финансы и кредит. — 2007. — № 48. — С. 40—47; *Шелудько Н.М.* Макроекономічні аспекти проблеми капіталізації банків в Україні // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 10. — С. 72—81.

Ринок фінансових послуг

Джерело: Коваленко В.В., Черкашина К.Ф. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: Моногр. — Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. — С. 14.

Р и с. 1. Концептуальна модель механізму зростання банківського капіталу

Зазначимо, що в запропонованій моделі механізму зростання банківського капіталу об'єктом є безпосередньо банківський капітал, оскільки всі дії спрямовано на досягнення його оптимального розміру. Метою даної моделі є створення стабільної й надійної банківської системи, яка б виконувала свої основні функції із забезпечення економіки достатньою кількістю ресурсів. Для цього доцільно сформувані систему зовнішніх і внутрішніх умов, які дають змогу реалізувати основні складові концептуальної моделі механізму зростання банківського капіталу. З огляду на викладене до основних зовнішніх умов слід віднести:

- зменшення податкового навантаження з метою легалізації банками своїх доходів, а також збільшення капіталу за рахунок прибутку;
- розвиток фондового ринку, що надасть можливість збільшувати капітал за рахунок операцій із цінними паперами на вторинному ринку;
- вжиття заходів щодо забезпечення прозорості й відкритості інформації з метою створення умов для збільшення капіталу шляхом емісії цінних паперів;
- підвищення довіри до банків із боку населення для залучення додаткових коштів;
- створення умов для проведення процесів злиття й поглинання з метою об'єднання капіталів декількох банків.

Ринок фінансових послуг

Основою запропонованої моделі механізму зростання банківського капіталу є принципи його зростання, які пов'язані з реалізацією внутрішніх умов капіталізації банківської системи. До основних внутрішніх умов, на нашу думку, слід віднести такі:

- гармонізація національного банківського законодавства із європейським;
- відповідність розміру банківського капіталу ризикам, характерним для банківської діяльності;
- застосування превентивних і штрафних заходів до банків за порушення встановлених законодавчо-нормативних вимог;
- нагляд за діяльністю банків на індивідуальній та консолідованій основі;
- контроль достовірності наданої банками інформації;
- створення умов для обмеження іноземної експансії у банківському секторі України;
- удосконалення законодавчої бази, що дасть змогу банкам ефективніше здійснювати свою діяльність.

Інструменти характеризують економічні важелі, які допоможуть досягнути поставленої мети та визначити при цьому реальний і оптимальний розміри капіталу банку, а отже, вжити заходів щодо його збільшення. Рівень достатності капіталу визначається великою кількістю показників, які можна поділити на макро-економічні, або першого рівня, та мікроекономічні, або другого рівня (рис. 2).

Розрахунок наведених показників дає змогу визначити загальний рівень капіталізації банківської системи країни, порівняти його з показниками інших країн та визначити рівень забезпеченості капіталом окремого банку.

Дані про динаміку банківського капіталу в Україні наведено в табл. 1.

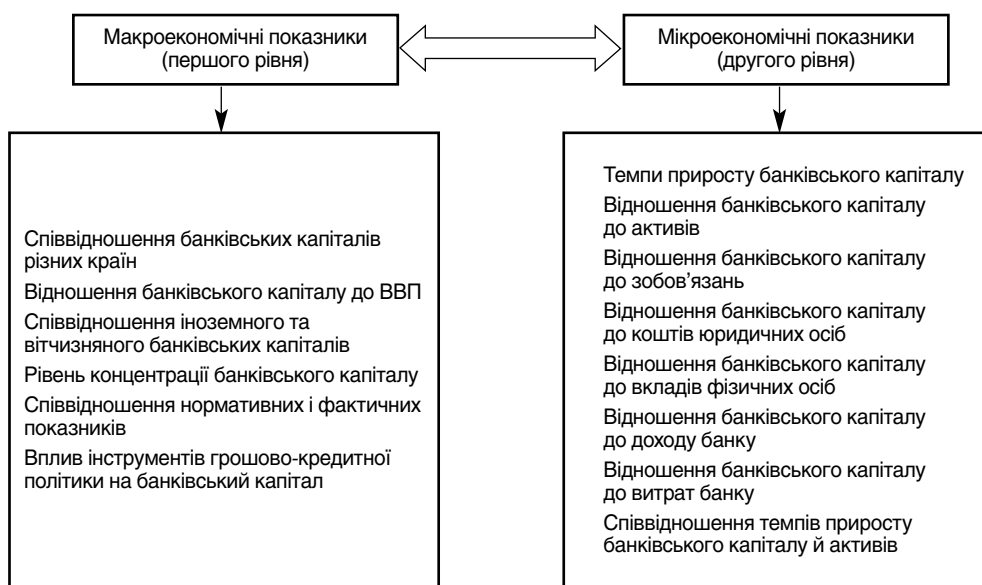
Аналіз наведених даних показує, що середньорічний темп приросту капіталу банків становить 35,34 %, зобов'язань — 44,59 %, активів — 42,79 %, тобто темпи зростання капіталу відстають від темпів збільшення активів за аналізований період (дані за 2009 рік не бралися до уваги, оскільки спостерігалися темпи зниження за досліджуваними параметрами).

Якщо розглядати динаміку в номінальному вираженні, то щорічний приріст основних показників розвитку банківського сектору (капітал, активи, кредити) у 2006—2008 роках становив 40—60 %, а за окремими напрямками й більше.

Так, на 01.01.2009 обсяг активів банківської системи дорівнював 973 млрд грн, зростання з початку року становило майже 76 %. В основному це відбулося за рахунок зростання обсягів кредитних операцій, частка яких сягає 82 % від усіх активів. За 2008 рік зобов'язання банків збільшилися на 52,5 % і на 01.01.2009 становили 806 млрд грн, або 23 %. Власний капітал банківської системи збільшився на 71 % і на цю дату становив 119 млрд грн. Зазначимо, що це зростання відбулося переважно за рахунок збільшення обсягу статутного капіталу на 43 млрд грн, або на 92,1 %².

² Основні показники діяльності банків України: [Електр. ресурс]. — http://www.bank.gov.ua/bank_supervision/Dynamics.htm.

Ринок фінансових послуг

Джерело: Коваленко В.В., Черкашина К.Ф. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: Моногр. — Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. — С. 16.

Рис. 2. Основні макро- й мікроекономічні показники визначення достатності капіталу

Таблиця 1. Динаміка капіталу банків України в 1998—2009 роках

Рік	Капітал		Зобов'язання		Активи	
	млн грн	темپ приросту до попереднього року, %	млн грн	темп приросту до попереднього року, %	млн грн	темп приросту до попереднього року, %
1998	4 845	—	15 173	—	20 015	—
1999	5 878	21,32	19 929	31,35	25 806	28,93
2000	6 450	9,73	30 530	53,19	36 890	42,95
2001	7 967	23,52	39 263	28,60	47 229	28,03
2002	9 981	25,28	53 943	37,39	63 992	35,49
2003	12 882	29,10	87 352	61,73	105 539	64,92
2004	18 421	42,99	115 926	32,71	141 497	34,07
2005	25 451	38,16	188 427	62,54	213 878	51,54
2006	42 566	67,20	297 613	57,95	340 179	59,05
2007	69 578	63,46	529 818	78,02	599 396	76,21
2008	119 263	71,41	806 823	52,28	926 086	54,50
2009	115 175	-3,44	765 127	-5,17	880 302	-4,95

Джерело: Основні показники діяльності банків України: [Електр. ресурс]. — http://www.bank.gov.ua/bank_supervision/Dynamics.htm.

Ринок фінансових послуг

Попри зазначені позитивні моменти негативні процеси у світовій економіці й, зокрема, у вітчизняній банківській системі істотно позначилися на фінансовій стійкості банків та спричинили зниження довіри до них із боку населення. Це підтверджують дані щодо діяльності банків України за 2010 рік³.

При цьому зауважимо, що проблеми з капіталом банку виникають не відразу, відповідно існує можливість передбачити, а отже й попередити їх появу. Провести діагностику капіталу і спрогнозувати можливість виникнення проблем із його розміром та якістю можна з допомогою певних математично-статистичних методів. Розроблена нами методика щодо визначення рівня капіталізації банківської установи базується на визначенні основних показників, які впливають на рівень її капіталізації; аналізі рівня достатності капіталу; оцінці ефективності використання ресурсів; виявленні факторів, які визначатимуть рівень її капіталізації в майбутньому (табл. 2).

Ключовим моментом методики є розрахунок економічного капіталу для покриття основних ризиків — кредитного, ринкового й операційного. Особливу увагу слід звернути на той факт, що всі показники необхідно розраховувати в динаміці. Залежно від розміру й динаміки показників, запропонованих у таблиці, кожен банк можна віднести до групи, для якої характерні певні проблеми з банківським капіталом. Запропонований алгоритм включає чотири етапи, у результаті чого буде виділено п'ять груп банків.

Усі перелічені вище показники доцільно поділити на групи. До першої групи належать ті, що безпосередньо характеризують рівень капіталізації банку, а саме коефіцієнт капіталізації, коефіцієнт покриття зобов'язань і темпи приросту капіталу. Позитивною тенденцією можна вважати зростання цих показників. Тому перший етап запропонованого алгоритму буде таким, як показано на рис. 3.

Таким чином, можна стверджувати, що перший етап є сигналом для швидкого реагування, тобто, якщо банк має тенденції до зниження показників капіталу, його ринкової вартості, коефіцієнтів капіталізації й покриття зобов'язань капіталом, йому потрібно якнайшвидше вжити заходів із підвищення рівня капіталізації.

До другої групи відносимо показники, які характеризують ефективність використання капіталу, тобто не лише його достатність і збільшення розміру, як на попередньому етапі, а і його якість, а саме дохідність, мультиплікатор капіталу, емісійний дохід і чистий прибуток на одну акцію (рис. 4).

Після визначення якості капіталу потрібно звернути увагу на якість управління активами, оскільки серед функцій капіталу є формування джерел для активних операцій. Саме тому важливо з'ясувати, як капітал використовується для виконання активних операцій та яку роль відіграє у цих процесах. Отже, до третьої групи показників, що характеризують якість управління капіталом, слід віднести

³ Основні показники діяльності банків України: [Електр. ресурс]. — http://www.bank.gov.ua/bank_supervision/Dynamics.htm.

Ринок фінансових послуг

Таблиця 2. Система показників для визначення рівня капіталізації банківської установи

Показник	Характеристика	Розрахунок
Коефіцієнт капіталізації	Відображає частку капіталу в загальній сумі джерел банку	Капітал / Пасиви
Коефіцієнт покриття зобов'язань і позичених коштів	Показує ступінь покриття капіталом залучених і позичених коштів	Капітал / Зобов'язання
Темп приросту капіталу	Дає змогу проаналізувати тенденцію щодо темпів зростання капіталу	$(K_n - K_{n-1})/K_{n-1}$ де K_n — капітал банку звітного року; K_{n-1} — капітал банку попереднього року
Дохідність капіталу	Показує прибуток на власний капітал	Чистий прибуток / Власний капітал
Чистий прибуток у розрахунку на одну акцію	Показує, скільки чистого прибутку припадає на одну акцію	Чистий прибуток / Звичайні акції
Мультиплікатор капіталу	Дає змогу визначити політику банку в галузі фінансування	Активи / Акціонерний капітал
Емісійний дохід	Відображає прибуток банку від емісії цінних паперів	Дохід від емісії акцій мінус витрати на емісію
Дохідність активів	Показує прибуток від активів	Чистий прибуток / Активи
Коефіцієнт співвідношення приросту капіталу й активів	Показує величину зростання активів унаслідок збільшення капіталу	Темпи приросту капіталу / Темпи приросту активів
Частка негативно класифікованих активів	Відображає відсоток неякісних активів у загальному їх обсязі	Негативно класифіковані активи / Загальний розмір активів
Економічний капітал за кредитними ризиками	Показує спроможність банку покривати свої кредитні ризики	Використовується підхід, заснований на внутрішніх рейтингах
Коефіцієнт залежності від акціонерів	Показує частку акціонерного капіталу в загальному його обсязі	Акціонерний капітал / Загальний капітал
Коефіцієнт нестабільності залучених коштів	Відображає рівень дострокового вилучення залучених коштів	Сума залучених коштів, які було вилучено достроково / Сума залучених коштів
Величина економічного капіталу під покриття ринкових ризиків	Показує спроможність банку покривати свої ризики	Використовується підхід, заснований на внутрішній моделі
Величина економічного капіталу під покриття операційних ризиків	Показує спроможність банку покривати свої операційні ризики	Використовується підхід, заснований на внутрішній оцінці

Ринок фінансових послуг

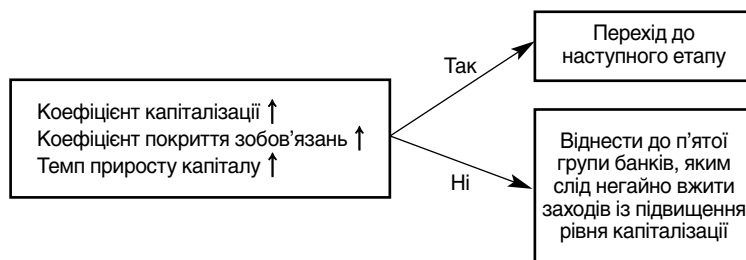

Рис. 3. Перший етап алгоритму для визначення рівня капіталізації банку

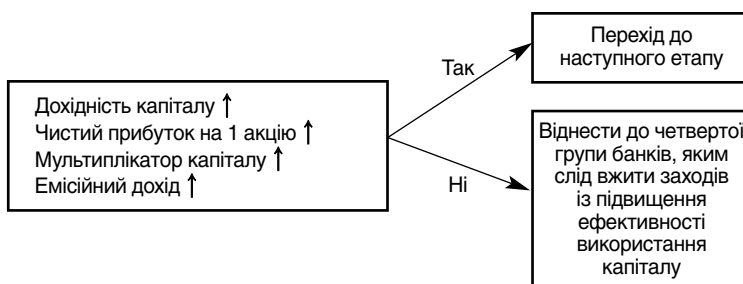

Рис. 4. Другий етап алгоритму для визначення рівня капіталізації банку

дохідність активів, коефіцієнт співвідношення приросту капіталу й активів, частку негативно класифікованих активів та економічний капітал за кредитними ризиками. Третій етап алгоритму буде таким, як показано на рис. 5.

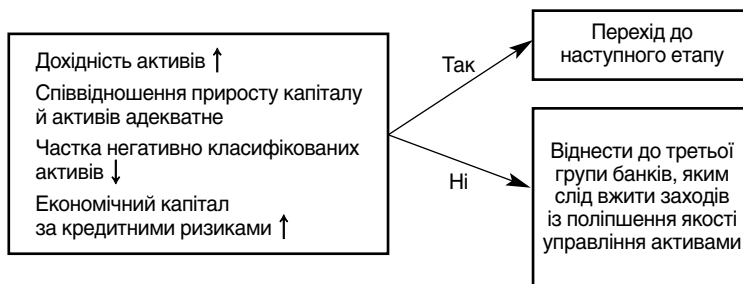

Рис. 5. Третій етап алгоритму для визначення рівня капіталізації банку

Наступним етапом буде встановлення ступеня залежності банку від зовнішніх джерел фінансування й акціонерів, а також наявності економічного капіталу для покриття інших двох видів ризику — ринкового й операційного, оскільки важливо визначити ступінь надійності системи захисту банку від ризиків. До четвертої групи належать показники, які характеризують ступінь фінансової безпеки банку, а саме коефіцієнт залежності від акціонерів, коефіцієнт нестабільності залучених

Ринок фінансових послуг

коштів, а також наявність економічного капіталу для покриття ринкових і операційних ризиків. Наступним етапом буде визначення динаміки цих показників та розробка заходів щодо нейтралізації негативних наслідків.

Забезпечення фінансової стійкості банку та нейтралізація існуючих у банківському секторі ризиків — основні функції власного капіталу. На наш погляд, показники фінансової безпеки й капіталу банку є взаємопов'язаними величинами. Тому четвертим етапом запропонованого алгоритму буде такий, що показано на рис. 6.

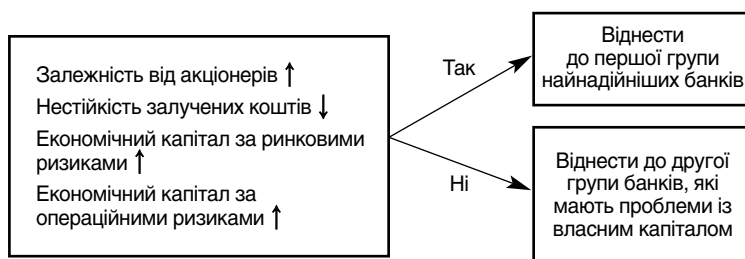

Рис. 6. Четвертий етап алгоритму для визначення рівня капіталізації банку

У результаті діагностики ми визначили п'ять основних груп банків:

- 1 група — найнадійніші банки, капітал яких відповідає вимогам кількості та якості;
- 2 група — банки, що мають проблеми із власним капіталом;
- 3 група — банки, яким слід вжити заходів із поліпшення якості управління активами;
- 4 група — банки, котрим слід вжити заходів із підвищення ефективності використання капіталу;
- 5 група — банки, яким слід негайно вжити заходів із підвищення рівня капіталізації.

Застосування даного алгоритму дасть змогу банкам діагностувати проблеми формування капіталу на ранніх стадіях, що допоможе в подальшому уникнути серйозніших проблем із капіталом, якістю управління активами й фінансовою безпекою банку.

Якщо в банківській системі недостатньо власних коштів, то вони залучаються ззовні. Отже, проблемним питанням капіталізації банківської системи є вкладення коштів у систему за рахунок закордонних інвесторів. З одного боку, йдеться про достатність у вітчизняних підприємств і фізичних осіб належного обсягу фінансових ресурсів для інвестування у банківський капітал, з другого — про можливі наслідки поглинання зарубіжним капіталом українських банків. Найбільшими іноземними інвесторами за їх участю у статутному капіталі банків України на 01.01.2010 були 8 країн (табл. 3).

Основні показники ефективності діяльності банків із іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2010 подано в табл. 4.

Ринок фінансових послуг

Таблиця 3. Участь іноземних інвесторів у статутному капіталі банків України (на 01.01.2010), %

Країна	Частка інвестицій країни у статутному капіталі вітчизняних банків
Австрія	3,4
Італія	2,9
Нідерланди	1,1
Німеччина	2,1
Росія	9,9
Угорщина	2,4
Франція	5,1
Швеція	2,1
Інші країни	71,0

Джерело: Дані фінансової звітності банків України на 01.01.2010. — http://www.bank.gov.ua/bank_supervision/Finance_b/2010/01.01.2010/fin_state.htm.

Загалом слід зазначити, що за умови збереження негативних економічних процесів у країні, слабкого операційного середовища, а також нестабільної грошово-кредитної та валютної політики привабливість вітчизняного банківського ринку залишатиметься на низькому рівні внаслідок дії локальних і глобальних ризиків. Це може призвести до відмови в підтримці західними материнськими структурами дочірніх підрозділів в Україні, які частково є збитковими й недокапіталізованими. Зокрема, за підсумками 2009 року збитків зазнали: Райффайзен Банк Аваль, ПАТ “Промінвестбанк”, АТ “ОТП Банк”, ПАТ “Альфа-Банк”, ВАТ КБ “Надра”, АКБ “Форум”, АТ “Сведбанк”, ВАТ “Кредитпромбанк”, ПАТ “Універсал Банк”, АТ “Ерсте Банк”, ПАТКБ “Правекс-Банк”, ВАТ “ВіЕйБі Банк”, ПАТ “Кредобанк”, АБ “Київська Русь”, ПАТ “СЕБ Банк”, ВАТ “Піреус Банк МКБ”, ВАТ “БМ Банк”, ПАТ “Фольксбанк”, ПАТ “Кредит Європа Банк”, ВАТ “БГ БАНК”, АТ “Місто Банк”, ЗАТ “Банк Петрокомерц-Україна”, ПАТ “Банк Русский Стандарт”⁴. Отже, із 52-х банків із іноземним капіталом майже половина є збитковими. На початок 2010 року обсяг короткострокового боргу банківської системи перед іноземними кредиторами становив 6,1 млрд дол. США.

У зв'язку з цим зауважимо, що перед залученням іноземного капіталу до вітчизняної банківської системи передусім слід вирішити питання її безпеки, для чого потрібно:

- досягти європейського рівня монетизації економіки та зменшити частку позабанківського обігу грошей;
- сприяти концентрації українського банківського капіталу;
- запровадити систему управління грошовими потоками у країні, сконцентрувавши їх у провідних банках для спрямування коштів на розвиток економіки за пріоритетними напрямками;

⁴ Дані фінансової звітності банків України на 01.01.2010. — http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Finance_b/2010/01.01.2010/fin_state.htm.

Ринок фінансових послуг

Таблиця 4. Основні показники ефективності діяльності банків із іноземним капіталом в Україні (станом на 01.01.2010)

Країна-інвестор	Банк	ROE, %	ROA, %	ЧПМ, %	МК	Рейтинг за ROE	Рейтинг за ROA	Рейтинг за ЧПМ
США	Сітібанк (Україна)	55,4	10,8	10,1	5,1	1	1	22
Франція	Каліон Банк Україна	37,0	5,7	7,7	6,4	2	2	43
	Профінбанк	0,8	0,4	7,9	1,8	40	63	40
	УкрСиббанк	-25,4	-2,7	6,7	9,5	139	141	63
	Індекс-Банк	-121,5	-5,3	4,7	22,9	154	168	110
Нідерланди	ІНГ Банк Україна	10,3	1,5	6,7	6,9	11	4	62
Австрія	Райффайзен Банк Аваль	-42,4	-10,8	0,4	3,9	164	151	178
	Фольксбанк	-50,8	-3,8	7,3	13,3	146	155	49
	Ерсте Банк	-34,0	-4,1	6,3	8,3	148	146	74
Італія	УкрСоцБанк	2,1	0,3	7,1	7,2	53	35	51
	УніКредит Банк	0,3	0,0	6,0	10,5	103	93	81
	Правекс-банк	-59,6	-9,4	3,8	6,3	161	158	126
Німеччина	Дойче Банк ДБУ	-3,0	-2,9	0,7	1,0	142	121	176
	Форум	-35,6	-3,4	4,0	10,4	143	148	122
Швеція	Сведбанк	-237,6	-31,3	12,3	-7,6	170	172	13
Угорщина	ОТП Банк	-15,3	-1,5	8,5	10,4	130	134	34
Росія	Радабанк	2,6	2,2	17,9	1,2	4	32	6
	Ренесанс Капітал	0,7	0,2	9,1	3,9	61	179	67
	Дочірній Банк Сбербанку Росії	1,0	0,2	6,2	5,8	18	35	69
	Енергобанк	0,6	0,1	7,0	4,5	57	90	77
	ВТБ Банк	0,0	0,0	5,9	8,9	93	15	115
	Альфа-Банк	-12,1	-1,2	8,4	10,0	126	131	120
	БМ Банк	-46,3	-3,9	3,9	12,0	147	153	124
	Банк Петрокомерц-Україна	-43,7	-4,9	3,6	8,9	150	152	131
	Промінвестбанк	-49,0	-9,0	3,2	5,4	160	154	139
	Банк Русский Стандарт	-42,4	-10,8	0,4	3,9	164	151	178
Україна	ПриватБанк	10,2	1,2	8,6	8,4	15	5	33
	Ощадбанк	4,2	1,2	7,0	3,7	17	17	54
	Укрексімбанк	0,2	0,0	6,0	5,3	100	102	83

Джерело: складено авторами за даними фінансової звітності банків України на 01.01.2010. — http://www.bank.gov.ua/bank_supervision/Finance_b/2010/01.01.2010/fin_state.htm.

— встановити обмеження щодо кількості іноземних банків та їх частки в активах і капіталі банківської системи України;

— забезпечити належний рівень прозорості зовнішнього інвестування;

— розробити заходи, спрямовані на стимулювання припливу іноземних коштів до банківської системи, на запозичення передового досвіду — нових технологій ведення банківського бізнесу, послуг і продуктів, програмного забезпечення, що заохочувало б вітчизняні банки до підвищення рівня обслуговування власної клієнтури⁵.

⁵ Коваленко В.В. Проблеми капіталізації та концентрації капіталу в банківській сфері // Вісник Української академії банківської справи. — 2006. — № 1. — С. 52—53.

Ринок фінансових послуг

Проблема капіталізації банківської системи постає і при визначенні співвідношення окремих складових банківського капіталу. У зв'язку з цим зазначимо, що одним із шляхів збільшення основного капіталу може бути проведення додаткових емісій акцій та реінвестування дивідендів. Хоча систематичне спрямування прибутку на поповнення капіталу знижує привабливість банківських акцій для потенційних інвесторів. Отже, доцільно розглянути питання щодо запровадження певних пільгових умов для оподаткування частки прибутку, яка спрямовується на збільшення банківського капіталу.

Окремої уваги потребує додатковий капітал тобто залучення коштів на умовах субординованого боргу в аспекті внесення максимального розміру депозиту однією фізичною особою, а також використання банківських облігацій. Ситуація щодо субординованого боргу, що склалася, може поліпшитися з формуванням повноцінної інфраструктури вітчизняного фондового ринку, лібералізацією режиму операцій із банківськими облігаціями як із привабливим об'єктом для вкладання коштів, спроможними конкурувати з депозитами й іншими фондовими інструментами.

Зазначимо, що у 2009 році було завершено діагностику фінансових установ із метою визначення потреб банківського сектору в додатковому капіталі. У цей період спостерігалася лібералізація вимог до якості капіталу, що надало можливість банкам урахувати в капіталі ще не зареєстровані внески акціонерів, а також субординований борг у іноземній валюті.

Станом на початок 2010 року регулятивний капітал банківської системи становив 135,80 млрд грн (на 01.01.2009 — 127,07 млрд грн). Балансовий капітал за 2009 рік зменшився на 4,09 млрд грн, оскільки збільшення статутних фондів (на 36,74 млрд грн) значною мірою було нівельовано збитками банківського сектору (38,45 млрд грн за цей рік) та уцінкою фінансових інструментів. На початок 2010-го від'ємне значення власного капіталу мали вісім банків: АТ “Сведбанк”, банк “БІГ Енергія”, ПАТ “Інпромбанк”, ВАТ КБ “Іпобанк”, ВАТ СКБ “Дністер”, КБ “Столиця”, АКБ “Трансбанк”, КБ “АРМА”.

В умовах нинішньої кризової ситуації в банківській системі України Національний банк на період до 01.01.2011 дозволив банкам при визначенні регулятивного капіталу, зокрема:

- урахувати до розрахунку регулятивного капіталу субординований борг, наданий у іноземній валюті, за курсом на звітну дату;
- укладати додаткові договори щодо продовження терміну дії договорів стосовно коштів, залучених на умовах субординованого боргу;
- установити максимальне значення процентної ставки за залученими коштами на умовах субординованого боргу в іноземній валюті не вище LIBOR за 12-місячними міжбанківськими депозитами плюс 12 % річних;
- включати до основного капіталу сплачені, але не зареєстровані внески до статутного капіталу, що обліковуються за балансовим рахунком 3630 “Внески за незареєстрованим статутним капіталом”;

Ринок фінансових послуг

— тим, які здійснюють діяльність менше одного року, залучати кошти на умовах субординованого боргу відповідно до вимог розділу III Інструкції № 368 (постанова Правління Національного банку України “Про окремі питання діяльності банків” від 05.02.2009 № 49).

За нестабільної ситуації на фінансовому ринку нарощування капіталізації банків за рахунок надання коштів на умовах субординованого боргу визначилося як ключовий інструмент для іноземних власників. На початок 2010 року субординований борг було залучено 104-ма банками, а його обсяг становив 30,92 млрд грн, або 4 % зобов'язань банківської системи на відповідну дату. Можливість збільшення регулятивного капіталу за рахунок субординованого боргу у валюті залучення дає змогу власникам банківських установ частково хеджувати валютні ризики й ризики країн, що неможливо досягти при збільшенні капіталу першого рівня.

Таким чином, на основі проведеного аналізу динаміки зміни банківського капіталу, відношення його та показників грошової й банківської статистики рівень капіталізації вітчизняної банківської системи визначено як недостатній. Виходячи з цього запропоновано концептуальну модель механізму зростання банківського капіталу, об'єктом якої є безпосередньо банківський капітал, метою — створення стабільної й надійної банківської системи, яка виконувала б функції щодо забезпечення економіки достатньою кількістю ресурсів. Модель базується на певних принципах, недотримання яких унеможливує дію всього механізму. Особливу увагу приділено інструментам, що характеризують економічні важелі, застосування яких допоможе досягти поставленої мети, з урахуванням при цьому реального й оптимального розмірів капіталу банку, та вжити заходів щодо його збільшення.

Використання методики визначення рівня капіталізації банківської установи дасть змогу банкам діагностувати проблеми формування капіталу на ранніх стадіях, що допоможе в подальшому уникнути серйозніших проблем із капіталом, якістю управління активами й фінансовою безпекою банків. При цьому зазначимо: залежно від того, до якої групи належить банк, він повинен застосовувати певний інструментарій щодо збільшення капіталу, що є темою подальших досліджень.